

Nejsem lepší než moji otcové

mým synům
mému otci

19,1 Achab oznámil Jezábele vše, co udělal Eliáš, že pobil všechny Baalovy proroky mečem.

2 Jezábel poslala k Eliášovi posla se slovy: "Ať bohové udělají, co chtějí! Zítřka v tento čas naložím s tebou, jako ty jsi naložil s nimi!"

3 Když to Eliáš zjistil, vstal a odešel, aby si zachránil život. Přišel do Beeršeby v Judsku a tam zanechal svého mládence.

4 Sám šel den cesty pouští, až přišel k jednomu trnitému keři a usedl pod ním; přál si umřít. Řekl: "Už dost, Hospodine, vezmi si můj život, vždyť nejsem lepší než moji otcové."

5 Pak pod tím keřem ulehl a usnul.

Eliášovi se zdařil jeho životní úkol, vykonal nadlidský čin. Zjevil Hospodina jako pravého Boha před zraky svého národa a zasáhl tak nemálo do jeho náboženských i politických dějin. Jaké to má pro něj následky? Nejtěžší životní krizi, bídu, útěk a zoufalství. Doufal možná, že se mu nyní podaří založit si vlastní „prorockou školu“ - první adepti se mu zřejmě už začali hlásit (viz v.3), ale bude tomu jinak. Protivná strana odpovídá na teror terorem a není zdaleka poražena. Eliášův „velký čin“ skončil zřejmě zbytečně velkým krveprolitím, které se k němu nyní vrací a padá na jeho hlavu. Zoufalý útěk je jediné, co mu zbývá – a výčitky svědomí k tomu: *nejsem lepší než moji otcové.*

V životě muže jsou různé fáze, které se mimo jiné vyznačují různým typem vztahů k otcovství a vlastnímu otci. Nebudu mluvit o první, neproblematické, ztotožňovací a napodovací fázi, ani o té druhé, vymezovací, pubertální, poněvadž obě jsou poměrně dobře známy a bohatě popsány. Avšak o tom, co se děje mezi mužem a jeho otcem později, se toho píše a mluví mnohem méně, jakoby to bylo zastřeno nemalým tajemstvím. A je skutečně o čem psát, neboť to má bohatou dynamiku a hloubku.

Předpokládejme tedy, že mladý muž prošel pubertou a zjistil, že nebylo nutno otce zabít a že i tento vše přežil relativně bez úhony. Pro syna nastává fáze vrůstání do společnosti a budování si svého postavení ve světě. A velmi záhy, nejpozději však v okamžiku, kdy založí vlastní rodinu a narodí se mu první děti, pocítí s otcem jakousi novou identifikaci. Byť si byly vztahy v předchozím období třeba problematické, nyní se začíná k svému otci hrdě hlásit. Cítí se s ním ztotožněn - je přece nyní také dospělý (také otcem) a je s ním tedy jaksi na stejné úrovni. Zjišťuje svou překvapivou podobnost s otcem a často mu jaksi tajně závidí jeho životní zkušenost a případné úspěchy. Začíná (často s hrdostí) vnímat kontinuitu rodové tradice. (Nejdemonstrativnější ukázkou takového ztotožnění může být dnes nedělní vycházka tří generací "chlapů" z jednoho rodu.) To, co v předchozím pubertálním období kritizoval jako otcovy „smrtné hříchy“ (pokud ovšem jeho kritika vůbec byla založena na nějakém reálném základě) nyní posuzuje s mnohem větší shovívavostí, ba mu drobné otcovy chyby nakonec nejsou nevitány, neboť mu dávají - při veškerém

ztotožnění a převzetí otcovské úlohy - tedy do značné míry i otcových životních náhledů, maxim, úkolů a postojů - možnost nad otce nakonec vyniknout a předčit ho. (Nevyřčený) postoj může znít zhruba takto: "Ty jsi otče, při veškeré úctyhodnosti a správnosti svých cílů a svého úsilí urazil sice notný kus cesty, ale já půjdu (ve tvých šlépějích) ještě dále, kam ses ty ani neodvážil; dokončím tvé dílo a zdokonalím ho."

O tomto rozkošném a potěšitelném životním rozpoložení by bylo možno napsat ještě leccos dalšího, ale já ho již opustím, neboť se chci a potřebuji dostat k období dalšímu a tím je období životního ztroskotání; dříve nebo později totiž skutečně dojde v životě každého muže ke zlomovému momentu, kdy narazí na hranici, kterou nemůže jen tak překročit. Ano, je to ta v dnešní době známá krize středního věku. Ta má sice u každého jednotlivého muže velmi rozdílnou podobu a projevuje se i na různých úrovních, ale jeden moment je v ní vždy přítomen: moment nově vyvstalé hranice, hranice fatální, kterou nelze zdolat dosavadními silami a prostředky. Co však horšího: člověk si zároveň uvědomuje, že problém sám není nový, nepřišel zčistajasna, ale dlouho byl latentně přítomen, jaksi se temně a zavile připravoval, aby zaútočil ve správnou chvíli, ale jeho oči byly pro něj slepé. Problém sám může být až banálně primitivní, ale v dané konstelaci přesto neřešitelný. Třetím odhalením v této situaci bývá, že daný problém zrcadlí nebo přímo opakuje nějakým způsobem právě ony situace, na nichž kdysi selhal mužův otec.

Je to vlastně logické: vždy se učíme především od rodičů. V době nevědomého dětského napodobování i v období vědomého přejímání otcovské tradice. To, že je ve věku řekněme třiceti let ono přejímání vědomé, neznamená ještě, že je kritické. Kritika pubertálního období totiž, kterou má muž už za sebou totiž jednak nebývá skutečně vyváženou a věcnou kritikou, spíše bývá vedena jakousi hysterickou eristikou a v následujícím období chybí muži k jakékoli kritice motivace. Přejímání životních vzorců, nyní sice již vědomé a chtěné, však zůstává nekritické: víme, že se podobáme otcovi a chceme se mu podobat, nezkoumáme však, co všechno může takové ztotožnění znamenat. Ideální situace jak si „naběhnout“ přímo na tatáž skaliska, na nichž se kdysi vyboural náš otec.

A nyní to vše začíná. Pocit velikého rozčarování, umocňovaný příslušnými konkrétními aspekty životního ztroskotání. Náhlé odhalení palčivě trapné podobnosti našeho průšvihů k průšvihům otcovskému totálně boří doposud optimistické sebevědomí. Nejen, že jsme ztroskotali - porážky konečně k životu muže-bojovníka nějak musejí patřit - ale ztroskotali jsme přesně tam, kde náš otec, nedostali jsme se ani o centimetr dále. Co je nyní z našich projektů a předsevzetí o úspěšném dovršení otcovy cesty? Palčivé vědomí životního neúspěchu je umocňováno pohledem zpět, kdy cítíme na rameni otcovu ruku a v zádech jeho měkce bolestivý pohled. Ostatně náš otec už také není tím podmanivým mužem, sice již postarším, ale v plné mužné síle, jakým byl před deseti, patnácti lety. Otec již zestárl a jeho síly se pomalu začínají rozpadávat. Svá pochybení už ani nemůže napravit, k větší životní změně už mu nezbývá sil. Nevím, jak tuto situaci vnímá mužův zestárlý otec, poněvadž mi k pohledu z této strany schází dosud životní zkušenost. Dokážu si však představit, že to i pro něj musí být dost hořké.

V krizi těchto let se často uzavírá a rozpadá celý životní obzor: co mělo smysl, ho ztrácí, vše dosažené zdá se jakoby ničím, někdy se i zdánlivě proměňuje v nic. A v cestě kupředu brání nepřekonatelná překážka. Není tedy divu, že se vnímavý jedinec cítí na cestě ke zmaru a podsvětí, že začíná toužit po smrti. *In dimidio annorum meorum dixi: Vadam ad portas inferi*, volá Izaiáš ústy krále Chizkijáše¹ a Dante tuto náladu později rozvede do mohutné básně. Jednou z nejpůsobivějších formulací nastíněného otcovsko-synovského problému je však v úvodu citované místo z Druhé knihy královské: Eliáš ve chvíli smrtelného fyzického vysílení a vypjaté psychické krize volá: *"Už dost, Hospodine, vezmi si můj život, vždyť nejsem lepší než moji otcové."*

Ano, neznám lepší vyjádření tohoto pocitu, nežli právě toto *"Nejsem lepší než moji otcové!"* Zrcadlí se v něm veškeré prohlédnuvší zoufalství; zoufalství muže, který sice vykonal veliké činy, mocí a odvahou se mu sotva kdo mohl rovnat, přesto je však všemi vyhnán, zapomenut a opuštěn a bez možnosti cokoli dalšího vykonat, neboť se k němu svět a štěstí obrátili zády. Vyvržen světem na jeho okraj, skutečně k *smrti* vyčerpán, na dně čehokoliv, co je myslitelné, vstupuje do říše spánku, bratra a zde i předpokojí smrti a zcela mu poddává svou vůli.

¹*Uprostřed svých dnů se do bran podsvětí odeberu, je mi odečten zbytek mých let.*, Iz 38,10